

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-4-104-10>

УДК 82-1

Шманатова А.С.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОЕТИЧНИЙ СТИЛЬ ПОЕЗІЇ ДЖОН ДОННА

Анотація. Є багато різних наук, і кожна з них пройшла тривалий етап становлення. Та чи замислювалися ви колись над тим, як розвивалася та трансформувалася сама наука? Якою була її історія? Який сенс вкладали в поняття «наука» у період Античності, Середньовіччя, під час наукової революції XVI–XVII століть? Що змінилося, а що залишилося незмінним? Захоплива мандрівка – від перших експериментів давніх греків до теорії струн та гравітації. Історія фундаментальної науки, що пояснить не лише те, як ми прийшли до розуміння різноманітних речей про світ, а й те, як ми навчилися його пізнавати. Джон Донн (Donne John) (1572–1631) – англійський поет. Попри багато досліджень творчості Джона Донна, вона не достатньо вивчена на сьогоднішній день, особливо у вітчизняному літературознавстві, оскільки більшість аналізів його поезії носить або загальне, або фрагментарне розкриття творчості.

Ключові слова: метафізичний, метафора, філософія любові, дисгармонія, вірші елизаветинців.

Shmanatova Alyona

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

THE POETIC STYLE OF JOHN DONNE'S POETRY

Summary. The article is devoted to the outstanding author of English literature of the end of the XVI – early XVII century – preacher, poet, founder of the «metaphysical school» of poetry John Donne. Basic directions of research of John Donne's works on the literary post-Soviet space are observed. Dominant trends in understanding of the literary figure of the artist in the world scientific discourse are defined. A brief overview of his life is offered. Despite many studies of creativity of John Donne, it is not sufficiently studied today, especially in native literary studies, since most of the analyzes of his poetry are either general or fragmentary disclosure of creativity. Therefore, in our opinion, the study of John Donne's poetry in native literary studies is relevant. Poetry of Donne – the phenomenon is the same grandiose as a mysterious. His work marked the emergence of a new school – “Poets-Metaphysics”, as they name them through the century Doctor S. Johnson. In its early and mature lyrics (old, epistles, messages) Donne is closely crowned with pan-European mannerism; As nobody else he expressed a typical style of the feeling of disharmony of the world, the reflection inherent in its reflection, contrasts of spiritualism and sensuality. Its late lyrics – “sacred sonnets”, written under the influence of the book of the Head of the order of Jesuits Ignatius Loyola “Spiritual Exercises”, and especially anthems, with their calm and calmly associated with a racing poetry. John Donne Poetry has prepared and identified the entire further path of development of English poetry of the late XVII century. The analysis of his creativity appealed both foreign and domestic researchers. Among native research is to mention the works of Makurenkova A.I., Nesterova V.A., Drozdovsky V.I. etc. “A Lecture upon the Shadow” by John Donne depicts a deteriorating relationship. It at first appeared to be blossoming but has since fallen apart. This poem is part of Songs and Sonnets, a collection of poems published two years after John Donne's death. The poem narrates how a relationship that appeared to be blossoming has later deteriorated.

Keywords: metaphysical, metaphor, philosophy of love, disharmony, enjambement.

Постановка проблеми. Пострадянському літературознавчому дискурсу офіційна радянська наука залишила у спадок цілу низку нерозв'язаних проблем. Так, зокрема, її заангажованість стосовно літератури бароко призвела до того, що і сьогодні у багатьох країнах колишнього СРСР про творчість барокових митців слова відомо дуже небагато. І якщо, скажімо, українська барокова художня словесність вже певною мірою науково осмислена та проінтерпретована у вітчизняному літературознавстві, то європейське бароко у його різнобарвних національних варіантах ще здебільшого залишається тут в поезії «Лекція про тень». Одним із невинуватих проігнорованих дослідниками літератури барокових авторів кін. XVI – поч. XVII ст. є англійський поет, прозаїк та проповідник, засновник т. зв. «метафізичної школи» англійської поезії (Г. Воен, Дж. Герберт, Р. Крешо, Е. Марвел та інші) Джон Донн (саме як бароковий автор Дж. Донн трактувався радянськими істориками і теоретиками літератури, тоді як у себе на батьківщині він традиційно вважається пізнім гума-

ністом, а художній доробок письменника найчастіше розглядається у контексті творчості митців елизаветинської доби).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Російський дослідник І. Шайтанов зазначає, що в радянський час «читач дізнавався про Донна (не знаючи його) як про того, кому в англійському літературознавстві приділяється невинуватно велика увага. Альтернативи такій офіційній позиції не існувало вже хоча б тому, що переклади Дж. Донна в СРСР довго не публікувалися, а доступу до текстів в оригіналі не було. Переломним для ситуації став 1965 р., коли академічна серія «Літературні пам'ятники», редактована Д. Ліхачовим, заанонсувала вихід збірки «Поезія англійського бароко». Твори митців мали бути перекладені Й. Бродським та прокоментовані В. Жирмунським, проте, на жаль, книга так і не вийшла – перекладач, як відомо, змушений був покинути Росію. До цього часу він устиг опрацювати лише декілька текстів, і з цих перекладів лише один («Когда твой горький яд меня убьет...») знайшов

шлях до публіки, будучи процитованим у статті А. Анікста «Ренесанс, маньєризм і бароко в літературі і театрі Західної Європи». Паралельно із цим у 1969 р. у третньому томі зібрання творів С. Маршака був уміщений переклад одного із сонетів англійського митця – «Смерть, не гордись, когда тебя зовут...». У 1973 р. світ побачила збірка поезій Дж. Донна, перекладених Б. Томашевським. Перекладознавці та дослідники літератури загалом стримано оцінили її вартість, проте незважаючи на всі недоліки («Томашевський знищив інтонацію оригіналу, поряд з інтонацією зник особливий характер мовної дотепності, несподіваність різних метафоричних зближень, що наче народжуються спонтанно Донн спробував заговорити російською, змінивши дотепність на банальність»), книга мала величезне культурне значення, оскільки вперше дала можливість радянським читачам познайомитися із текстами метафізика. Наступними вагомими подіями у цьому контексті стали вихід тому «Бібліотеки всесвітньої літератури» під назвою «Європейська поезія XVII ст.» (1977 р.) та антології «Англійська лірика першої половини XVII ст.» (1989 р.), куди поряд із текстами інших митців окресленої доби були включені і твори Дж. Донна (в основному у перекладах Г. Кружкова та В. Щедровицького). Зазначимо, що антологія, укладена А. Горбуновим, стала основою для всіх наступних російськомовних видань Дж. Донна, а його ж передмова до неї – «Поезія Джона Донна, Бена Джонсона та їхніх молодших сучасників» – чи не першою і на багато років єдиною спробою наукової інтерпретації творчості поетів метафізичної школи у російському літературознавстві (серед попередників А. Горбунова можемо назвати хіба що Р. Самаріна, чия дуже лаконічна стаття «Донн і «поети-метафізики»» була вміщена у четвертому томі «Історії всесвітньої літератури» за 1987 р.). Прикметно, що довгий час вивчення творчості Дж. Донна у Росії не переростало меж дисертаційного жанру. Першовідкривачем у цьому сенсі виявився грузинський дослідник З. Карумідзе із дисертацією на тему «Феномен дотепності Джона Донна» (1984 р.). Пік популярності англійського автора серед аспірантів та докторантів припав на початок 2000-х рр.: так, протягом 2000–2010 рр. різним аспектам творчості Дж. Донна було присвячено більше 20 кандидатських та докторських досліджень (А. Волкова, Н. Гаврилова, Л. Єгорова, Є. Іконникова, І. Магомедова, В. Макаров, С. Осокіна, І. Скиба, К. Соколов, Ю. Хохлова та багато інших).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Що стосується України, то тут ситуація довкола Дж. Донна зовсім невтішна. Українською мовою на сьогоднішній день перекладено лише кілька його сонетів («Пішов останній акт моєї драми», «Мізерна смерте, хай тебе назвуть», «Невже мене створив ти, щоб стлівати?», «Коли б зітхання й плач прийшли звідтіля», «О хвилювання й сумніви в борні», «Не величайся, смерте» та «Збий серце, Триєдиний Бог, бо йшов...»), три послання («Штиль», «Містеру К. Б. (Мій друже, не забути з довгих літ...)», «Містеру С. Б. (О, ти, що тайни закутків дізнав...)),

низка поезій різних жанрів – «Прощання із заборону плачу», «Розпад», «Елегія на упокій леді Маркгем», «О, перш ніж відійде від мене дух...», «До моєї володарки, що спати вкладається» та невеличкий уривок із поеми «Перші Роковини» («Анатомія світу»). Частина із перекладів опублікована у поетичних антологіях «Світанок: із Європейської поезії Відродження» (1978 р., укладач – Д. Павличко, перекладач – Віктор Коптілов) та «Веретено» (1980 р., перекладач – Б. Мозолевський), решту (перекладачі – Б. Завідняк, Д. Павличко та Л. Череватенко) – у різних числах журналу «Всесвіт». Якщо ж говорити про наукові дослідження, то тут можемо назвати лише дві невеликі розвідки, присвячені емблематичним творам Дж. Донна [4], а також статтю, що торкається проблеми концепції людини і світу у творчості англійського поета [3]. Як бачимо, українських перекладачів і дослідників літератури ще чекає попереду величезний обсяг роботи у різних напрямках.

Формулювання цілей статті. Ставимо перед собою завдання певною мірою заповнити ту лаку, яка існує у вітчизняному літературознавстві довкола імені Дж. Донна, та має на меті простежити домінуючі тенденції осмислення літературної постаті митця у світовому науковому дискурсі, з одного боку, а також подати стислий огляд його життєвого шляху – з іншого.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джон Донн (John Donne) – видатний англійський поет, чия творчість стала зв'язуючою ланкою між поезією епохи Відродження і XVIII століття.

Поезія Донна – явище таке ж грандіозне, скільки і загадке. Його творчість позначила виникнення нової школи – «поетів-метафізик», як назве їх через сторіччя доктор С. Джонсон. У своїй ранній і зрілій ліриці (старих, епістолах, посланнях) Донн найтіснішим чином пов'язаний із загальноєвропейським маньєризмом; як ніхто інший він виразив типове для цього стилю відчуття дисгармонії світу, утілив властиву йому рефлексію, контрасти спиритуалізму і чуттєвості. Його пізня лірика – «Священні сонети», написані під впливом книги глави ордена єзуїтів Ігнатія Лойоли «Духовні вправи», і особливо гімни, з їх спокоем і утихомирним, пов'язані з барачною поетикою. Поезія Джона Донна приготувала і визначила весь подальший шлях розвитку англійської поезії кінця XVII сторіччя. До аналізу його творчості зверталися як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Серед вітчизняних досліджень варто згадати праці Макуренкової А.І., Нестерова В.А., Дроздовського В.І. тощо.

Попри багато досліджень творчості Джон Донна, вона не достатньо вивчена на сьогоднішній день, особливо у вітчизняному літературознавстві, оскільки більшість аналізів його поезії носить або загальне, або фрагментарне розкриття творчості. Тому, на нашу думку, дослідження поезії Джона Донна у вітчизняному літературознавстві є актуальним [3, с. 25].

Майже кожний вірш Джон Донна є маленькою сценкою з чітко наміченою ситуацією і цілком певними характеристиками. У поезії «A Lecture

Upon The Shadow» Герой і його кохана прогулюються протягом трьох годин, але настає полудень, вони зупиняються, і герой починає лекцію про філософію любові.

STAND still, and I will read to thee
A lecture, Love, in Love's philosophy.
These three hours that we have spent,
Walking here, two shadows went
Along with us, which we ourselves produced.

В перекладі Г. Кружкова ці рядки звучать так:

Постой – и краткой лекции внемли,
Любовь моя, о логике любви.
Вообрази: пока мы тут, гуляя
С тобой беседовали, дорогая,
За нашею спиной
Ползли две тени, вроде привидений;
Но полдень воссиял над головой-
Мы попираем эти тени!

Драматичний елемент вірша Донна позначався зразу ж, з перших рядків, які написані у формі звертання для показу сюжетної ситуації.

Сам вірш має форму драматичного монологу, новаторську для англійської поезії рубежу XVI–XVII століть.

Розмовляючи з коханою, роздумуючи над феноменом, почуттям кохання, герой «відкрив себе». Драматичний монолог відтворює сценічну драму прогулянки двох закоханих, близької до дійсності. Тому написаний він розмовною мовою, що відрізняє стиль вірша від попередників-елизаветинців. Для вірша також характерна стислість і точність висловлювань. В невеликому вірші поет у формі монологу розкрив кохання – мінливого, з усіма його проблемами.

В поезії Джона Донна ліричний герой висловлює думку, що кохання проходить три стадії. Коли воно знаходить на початку свого розквіту, воно повне невпевненості і страху, скритності від сторонніх. Друга стадія кохання – це його пік, коли воно світле, прозоре, не має жодних страхів та обманів. Однак поет говорить про третю стадію, яка є не обов'язковою, але можливо, коли кохання іде на спад, і сповнене обманів, зрад. Відмінність же від першої стадії полягає в тому, що перша направлена на інших, а остання породжує страх в самій парі. Головною ж думкою ліричного героя є не допустити надходження спаду кохання в їхній парі:

So whilst our infant loves did grow,
Disguises did, and shadows, flow
From us and our cares; but now 'tis not so.
That love hath not attain'd the highest degree,
Which is still diligent lest others see...

Except our loves at this noon stay,
We shall new shadows make the other way...

If our loves faint, and westerwardly decline,
To me thou, and westerwardly decline,
And I to thee mine actions shall disguise.
Love is a growing, or full constant light,
And his short minute, after, noon, is night.

У своєму вірші «A Lecture Upon The Shadow» Джон Донн висловив дисгармонічне відчуття світу, де все має свої позитивні і негативні сторони. Таке відчуття дисгармонії властиве для маньєристичного типу поезії.

Таким чином, поезія Джона Донна «A Lecture Upon The Shadow» написана у формі драматичного монологу, що відтворює сцену із життя закоханих. Зважаючи на це поет створює вірш простою розмовною англійською мовою, що суперечило тогочасній поезії і стилю елизаветинців. Для його поезії характерна стислість і точність висловлювання та максимально втілена в ньому думка, що спонукає читача до роздумів.

Мотив поезії «A Lecture Upon The Shadow» – три стадії кохання показані Донном у деструктивному баченні світу, що характерне для поезії маньєризму.

Висновки з даного дослідження. Отже, можна зробити висновок, що поезія «A Lecture Upon The Shadow» належить до пост елизаветинської епохи в англійській поезії, до маньєристичного стилю.

Як уже зазначалося вище, від лірики поетів старшого покоління вірші Донна відрізняло також його пристрась до особливого роду метафори, яку в Англії того часу називали концепт (conceit). Така метафора має особливість, коли один предмет уподібнюється іншому, але предмети ці звичайно дуже далекі один від одного і на перший погляд не мають між собою нічого спільного. Поета в даному випадку цікавить не стільки зображення першого предмету за допомогою другого, скільки взаємовідношення між двома несхожими предметами і ті асоціації, які виникають при їх зіставленні.

Вірш «Лекція про тінь» побудований на метафорі метафізичного стилю + порівняння віддалених, несумісних понять. Це два несумісні поняття: тінь і кохання. Як відомо, тінь здавна була символом чогось недоброго. Тінь, темнота пов'язані з негативним. Тінь сама по собі породження мороку. На протигагу їй кохання – це завжди світле вираження почуттів. Джон Донн зумів поєднати несумісні поняття.

Двоє закоханих ходили садом, а за ним «ходили» їх тіні. І чоловікові здалося, що саме казання за ними так ходить і має всі риси тіні. Кохання росте так само, як і тінь [4, с. 68–68].

Важливою стильовою рисою вірша «Лекція про тінь», яка відрізняє його від поезії елизаветинців, є використання enjambement, тобто перенесення слів, зв'язаних по думці з даним рядком, в наступному. Таким прийомом спонукає читача повністю читати вірш, щоб зрозуміти логіку думки поезії. Також у мові вірша автор багато використовує риторичних фігур – звертань, окликів.

Таким чином, у даній статті ми дослідили стиль поезії «A Lecture Upon The Shadow». На думку Донна, кохання як таке має багато схожого з тінню, що йде за ним. Воно, як і тінь, може зростати, досягати свого апогею і йти на захід. Однак, чим більше кохання, тем менше за ним іде тіні, тим менше мороку і тьми в собі воно має. У даній поезії тінь уособлює негативні риси кохання. Отже, стиль написання поезії – метафізичний.

Поезія «A Lecture Upon The Shadow» належить до пост елизаветинської епохи, маньєристичного стилю в англійській поезії.

Список літератури:

1. Горбунов А.Н. Джон Донн и английская поэзия XVI–XVII. Москва : МГУ, 1993. С. 186.
2. Джон Донн и проблема «метафизического» стиля. Москва; Тамбов, 2000. С. 117.
3. Дроздовський Д.І. Ліричний герой в поезії Джона Донна. Весна : українська бібліотека. Київ, 2005.
4. Нестеров А.В. Символический язык алхимии и поэтика Джона Донна. *Вопросы филологии*. 2000. № 2(5). С. 60–68.
5. Шайтанов И.О. Поэты – метафизики: Джон Донн и Иосиф Бродский. *Вопросы литературы*. 1998. № 6. С. 3–40.

References:

1. Gorbunov A.N. (1993) Dzhon Donn i angliyskaya poeziya XVI–XVII. Moskva: MGU.
2. Dzhon Donn i problema «metafizicheskogo» stilya (2000). Moskva; Tambov.
3. Drozdovskiy D.I. (2005) Lirychnyi heroi v poezii Dzhona Donna. Vesna: ukrainska biblioteka. Kyiv.
4. Nesterov A.V. (2000) Simvolicheskiy yazyk alkhimii i poetika Dzhona Donna. *Voprosy filologii*, 2(5), 60–68.
5. Shaytanov I.O. (1998) Poety – metafiziki: Dzhon Donn i Iosif Brodskiy. *Voprosy literatury*, 6, 3–40.